

Aspecte general de la vegetació en la Conca del Gaià

per

FRANCESC DE P. MASCLANS

Col·laborador de l'Institut Botànic, Barcelona

Els anys 1947, 1948 i part del corrent 1949 realitzàrem un nombre considerable d'excursions botàniques per la Conca del Gaià. En les dades que aplegàrem va fonamentada la present nota, que no aspira sinó a assenyar alguns dels trets més característics de l'element vegetal en el paisatge, dins dels set-cents quilòmetres quadrats on les nostres observacions hagueren de circumscriure's. El distingit amic senyor Emili BATALLA ens acompanyà en totes les sortides i, d'una manera activa, prengué part en la totalitat d'aquesta exploració florística. El Dr. P. FONT i QUER i l'actual Director de l'Institut Botànic de Barcelona, senyor Antoni DE BOLÒS, ens ajudaren i orientaren constantment en la determinació sistemàtica de les plantes recollectades. I, encara, el senyor Oriol DE BOLÒS ha tingut la gentilesa de revisar-nos l'assaig que avui oferim. Manifestem a tots el testimoni de la nostra pregonera reconeixença.

La Conca del Gaià és part integrant de la província de Tarragona, llevat de les terres de Bellprat, que corresponen a la de Barcelona. La comarca del Tarragonès n'agafa tot el litoral, fins a Salomó (163 m. s. m.) i Renau (175 m.). L'Alt Camp, a la part mitjana, s'estén des de Vilabella (254 m.) i la Tossa Grossa de Montferri (386 m.) fins al massís de Salmella (824 m.), el Montagut (968 m.) i la Serra de Formigosa (995 m., altitud màxima de la Conca). La Juncosa i Montmell (881 m., a la Talaia) ja cauen al Baix Penedès. Vallespinosa (640 m.), Montclar (945 m.), Sant Magí (760 m., al Santuari), Santa Coloma de Queralt (675 m.) i Montargull (850 m.) entren a la Conca de Barberà. En canvi, Bellprat (652 m.) pertany a la comarca de l'Anoia.

El conjunt de la flòrula presenta un caràcter predominantment mediterrani. Hom pot posar-lo de manifest calculant el percentatge de les papilionàcies. Segons el Dr. FONT i QUER (vegeu «Flòrula de los valles de Bohí», p. 29) a Boí les papilionàcies atenyen la proporció mínima de 5'6 %; a la Vall d'Aran, 5'7; a la Vall d'Andorra, 7; a la comarca de Vic, 9; a Bages, 9'5; al Vallès, 11'1; a Menorca, 11'8. A la Conca del Gaià fan el 10'21 % del total de les fanerògames catalogades.

Als 500-600 m. s. m. (Salmella, Vallespinosa, Pontils, Santa Perpètua, Querol, etc.) comencem a trobar el boix (*Buxus sempervirens*) i el bruc (*Erica arborea*). Des d'aquesta altitud és freqüent de veure en les solanes agrupaments mediterranis del *Quercion ilicis*, i en les obagues i costers oberts d'orientació N. i NW. una vegetació netament mediterràneo-montana. Les característiques climàtiques canvien: la precipitació pluvial, que a Torredembarra és de 556'5 mm. per any i a Nulles de 492 mm., ateny la xifra de 699'6 mm. a Santa Coloma. Abans de l'altitud esmentada, trobem 96 espècies que ultrapassen la Conca i arriben encara a les valls de Boí (on les veié el Dr. FONT i QUER, *ib.*, p. 33 i següents); a les terres altes del Gaià el nombre de les espècies que puguen fins a aquestes valls pirinenques s'eleva a 164.

El domini climàtic del *Quercion ilicis* ocupa la quasi totalitat de la Conca. Els vells alzinars, però, han sucumbit als interessos de l'home (aprofitament agrícola) o al flagell dels incendis i l'acció anihiladora del pasturatge. En alguns costers frescos i ombrívols, als llocs on el riu passa engorjat, es conserven petits grups de *Quercus ilex* (sempre la ssp. *rotundifolia*) i matoll de *Ruscus aculeatus*, *Phillyrea media*, *Lonicera implexa*, *Rosa sempervirens*, *Viburnum tinus*, *Arbutus unedo*, *Viola alba* var. *scotophylla*, etc., de l'Ass. *Quercetum ilicis galloprovinciale*. Al vessant oriental del Montagut, a uns 700 m. s. m., hom pot veure un bon alzinar; és l'únic de la Conca. A la part baixa (el Tarragonès), en aquells llocs més intensament assolats, s'inicia el pas del *Quercion ilicis* a l'*Oleo-Ceratonion* amb la presència d'agrupaments de *Quercus coccifera*, *Chamaerops humilis*, *Olea europaea*, *Rhamnus lycioides*, *Pistacia lentiscus*, *Rubia peregriana*, *Osyris alba*, etc., de l'Ass. *Querceto-Lentiscetum*.

Les terres incultes on altre temps havia senyorejat l'alzinar, han estat envaïdes, en part, pel pi blanc (*Pinus halepensis*). En aquestes terres hom pot distingir la garriga pròpiament dita, la landa de botja blanca i romerola i el farigolar. En alguns llocs, la destrucció del sòl, sempre correlativa a la de la vegetació natural, ha arribat a un agreujament tal que la roca mare surt a flor de terra, constituint el que en la localitat anomenen *rocallsos*. Les roques dels rocallsos prenen el nom de *fifers*. En les concavitats d'aquestes roques, és a dir, en els *cocons* o *cadolles*, s'observen sòls inicials amb *Vaillantia muralis*, *Romulea ramiflora*, *Allium moschatum*, *Narcissus serotinus*, *Atractylis cancellata* i *Scilla autumnalis* (Pobla de Montornès, Torredembarra).

La landa de botja blanca i romerola (Al. *Rosmarino-Ericion*) és molt freqüent i està caracteritzada per les espècies: *Anthyllis cytoides*, *Cistus libanotis*, *Helianthemum lavandulifolium*, *H. myrtifolium*, *Fumana ericoides*, *Erica multiflora*, *Rosmarinus officinalis*, *Orobanche latisquama*, *Globularia alypum*, *Convolvulus lanuginosus* i, a més, *Sideritis scordioides* var. *tarraconensis*. Cal entendre, doncs, que aquesta varietat tarragonina resulta molt més termòfila que no el corresponent tipus específic.

L'àrea del margalló (*Chamaerops humilis*) ja va ésser exactament definida a "Estudi fitogeogràfic de la Garriga litoral de l'occident de

Catalunya", *Bull. Ins. Cat. d'Hist. Nat.*, 1921, pel Dr. FONT i QUER. Les espècies *Dianthus valentinus*, *Coronilla juncea*, *Thymus Loscosii*, *Teucrium pseudochamaepitys* i *Centaureum Barrelieri*, que el Dr. FONT esmenta en aquest "Estudi fitogeogràfic" i que tenen en la Conca del Gaià llur límit septentrional, han estat trobades en escassa quantitat, exceptuant la darrera, el *Centaureum*, que hem vist sovint i àdhuc abundós per tota la garriga. Amb aquestes plantes podríem ajuntar la *Viola arborescens*, que es troba en un cas semblant i que viu en abundor entre els rocs de les margenades i als garroferars, amagada quasi sempre entre altres mates (Renau, Salomó, Vespella, Vilabella i Pobla de Montornès).

A la Conca del Gaià la vegetació riberenca és poc espectacular; li falta, comunament, l'abrigall de les espècies arbòries. En els pocs llocs on l'acció destructora de l'home no s'ha deixat sentir massa, com és ara a Santes Creus, el *Populetum albae* està representat per: *Fraxinus parvifolia*, *Ulmus campestris*, *Populus alba*, *Bryonia dioica*, *Euphorbia amygdaloides*, *Rubus caesius*, *Populus nigra*, *Solanum dulcamara*, *Sambucus nigra*, *Cornus sanguinea*, *Crataegus oxyacantha* ssp. *monogyna*, *Alliaria officinalis*, *Arum italicum*, *Prunus spinosa*, *Acer campestre*, *Helleborus foetidus*, etc.

Els sarguers (*Salix incana*, acompanyat a la part alta de *S. atrocinerea* ssp. *catalaunica*), no lluny de l'aigua, són els principals pobladors del codolar riberenc. Cal esmentar, però, l'existència d'un magnífic poblament de baladres (*Nerium oleander*) que s'estén des d'Ardenya fins a Altafulla i que si té, com sembla, caràcter autòcton en la localitat, constitueix el límit septentrional d'aquesta apocinàcia que fins ara només havia estat trobada a les riberes de l'Ebre.

A Vespella, el Catllar i Ferran, per les vores del riu, buscant sempre un nivell freàtic elevat, el *Carex hispida* és abundant; l'acompanyen *Scirpus Tabernaemontanii*, *Typha australis* i *Phalaris arundinacea*. A les reconades on l'aigua és més tranquil·la s'agrupen: *Helosciadium nodiflorum*, *Nasturtium officinale*, *Veronica beccabunga*, *V. anagallis-aquatica*, *Glyceria fluitans*, *Sparganium erectum vergens* ssp. *neglectum*, *Scrophularia aquatica* var. *appendiculata* i *Alisma plantago-aquatica* (Al. *Glycerieto-Sparganion*).

Per tota la Conca, a les terres humides de la riba i a voltes enfilant-se pels escorrancs, mentre l'aigua hi regalimi, o buscant la frescor de les fonts, veiem associar-se: *Holoschoenus vulgaris*, *Cirsium monspessulanum*, *Dorycnium rectum*, *Festuca elatior* ssp. *arundinacea*, *Anagallis tenella*, etc. (Ass. *Holoschoenetum*).

A l'arenys de la platja, en les dunes calcàries: *Eryngium maritimum*, *Cakile maritima*, *Medicago littoralis* var. *brevisetata* subv. *cylindrica*, *Salsola kali*, *Euphorbia paralias*, *Calystegia soldanella*; *Echinophora spinosa*, *Vulpia uniglumis* ssp. *longisetata*; *Agropyrum junceum*, *Sporobolus arenarius*, *Matthiola sinuata*, *Euphorbia peplis* (de l'Ass. *Agropyretum mediterraneum*). I *Ammophila arenaria* ssp. *arundinacea*, *Medicago marina*, *ScleroPOa maritima* (de l'Ass. *Ammophiletum*). Al costat d'aquesta vegetació psammòfila i ocupant aquells

llocs on la sorra comença a terrificar-se, s'agrupen: *Pancratium maritimum*, *Helichrysum stoechas* var., *Passerina hirsuta*, *Asparagus stipularis*, *Silene cerastoides* i *Ononis natrix* ssp. *ramosissima*, pertanyents al *Crucianelletum maritimae*. Veí d'aquesta comunitat, vorrejant ja els primers conreus, trobem l'*Erodium triangulare* (Tamarit, Torredembarra).

A la banda de migdia del vell castell de Tamarit, a les esquerdes d'un penyal caigut al rompent d'una petita cala, abunda el *Sonchus tenerrimus* var. *perennis* f. *zollikoferioides* en companyia de *Crithmum maritimum* i *Limonium* sp. (Cl. *Crithmo-Staticetea*). Les terres seques i salferes d'aquest penyal acullen una densa comunitat d'*Inula crithmoides*, *Obione portulacoides*, *Lepturus incurvatus*, *Frankenia laevis* ssp. *intermedia*, *Plantago coronopus* i *Catapodium loliaceum* (Cl. *Salicornietea*) en la qual sorprèn la presència de la *Lotus cretica*, que no havia estat citada encara en la regió catalana.

A les maresmes de Roda, Creixell de Mar, Torredembarra i la Mora hom pot recolectar els halòfits: *Aster tripolium*, *Spergularia marginata*, *Suaeda maritima*, *Lepturus filiformis*, *Limonium vulgare*, *L. Girardianum*, *L. virgatum*, *Salicornia arabica*, *Atriplex hastata*, etc.

Les terres altes de Bellprat, Aguiló, Santa Fe i Montargull pertanyen, sembla, al domini climàtic del *Quercion pubescentis-sessiliflorae*; comprenen una extensió relativament petita, ja als confins de la Conca de Barberà.

A la part superior del Montagut i la Serra de Formigosa es troben bosquets de pi rojal (*Pinus silvestris*). A Sant Magí i a Pontils existeixen bells boscos de *Pinus Clusiana* ssp. *Salzmännii* amb *Quercus lusitanica* ssp. *valentina*, *Viola Willkommii*, *Cytisus patens*, *Acer opalus* ssp. *hispanicum*, etc. Als indrets selvàtics d'aquesta part alta, amb les espècies anteriors s'agrupen: *Buxus sempervirens*, *Prunus mahaleb*, *Amelanchier ovalis*, *Inula conyza*, *Coronilla emerus*, *Peucedanum cervaria*, *Chrysanthemum corymbosum*, *Viburnum lantana*, *Veronica teucrium*, *Campanula persicifolia*, *Cytisus sessilifolius*, *Sorbus domestica*, etc., del *Quercion pubescentis-sessiliflorae*. A 500-600 metres d'altitud apareixen les primeres agrupacions d'*Aphyllanthion*; en els prats d'aquesta aliança que substitueix els boscos destruïts, es troben les espècies: *Linum salsoloides*, *Astragalus incanus*, *Globularia Linnaei*, *Potentilla verna* var. *australis*, *Aphyllanthes monspeliensis* (que és també molt freqüent en el Rosmarino-Ericion), *Catananche caerulea*, *Lotus corniculatus* var. *villosus*, *Carduncellus monspeliensis*, *Stipa pennata* ssp. *mediterranea*, *Hedysarum humile*, *Onobrychis supina*, *Astragalus purpureus*, *Trinia glauca*, *Pimpinella saxifraga*, *Teucrium pyrenaicum*, etc.

Per les garrigues obertes i a les clarianes dels boscos de Santa Perpètua, Comarç, Montclar, Vallespinosa, etc. es fa trobadissa la boixerola (*Arctostaphylos uva-ursi*). A Valdeperes, vers Sant Magí, veiem la grosella (*Ribes grossularia*). La natura montana de la vegetació de l'alt Gaià esdevé patent als sembrats i rostolls, on hem herboritzat: *Ceratocephalus falcatus*, *Gagea arvensis*, *Biscutella auricu-*

lata, *Ornithogalum narbonense*, *Turgenia latifolia*, etc.; i, així mateix, a les associacions rupícoles, en què figuren: *Potentilla caulescens*, *Asplenium fontanum*, *Silene saxifraga*, *Linaria organifolia*, *Eri-nus alpinus*, *Hieracium* gr. *eriocerinthe* i *Saxifraga geranioides* ssp. *corbariensis*. En una tartera de Montagut (a uns 900 m. s. m.), al peu d'aquesta saxifraga — llavors, a ple maig, esplèndidament florida —, sobre coixins voluminosos de *Pleurochaete squarrosa*, collírem la raríssima cariofillàcia *Cerastium gracile* var. *Gayanum*.
